

ZELENO JE NEKOĆ BILO...

Razvoj zadarskih vrtova i perivoja može se pratiti od 10. stoljeća uglavnom zahvaljujući bogatoj arhivskoj gradi što se čuva u Historijskom arhivu Zadra. Dio te gradnje izložen je na uvid posjetiteljima prošlog tjedna otvorene izložbe »Razvoj zadarskih vrtova i perivoja« što ju je priredio Kulturno historijski odjel Narodnog muzeja, a tekstom popratila Mirna Petricoli. Gotovo da bi se moglo reći kako je njegovanje javnih zelenih površina i privatnih vrtova u prošlim vremenima bio zaštitni znak zadarskog načina življena koji, nažalost, nismo uspjeli održati do danas. Upravo je stoga posjet spomenutoj izložbi mogući podsjetnik i gradskim ocima i običnom puku kako bi ubuduće trebale izgledati zadarske zelene oaze. Evo kako je to nekoć bilo...

Baraković i Zoranić o vrtovima i cvijeću

Iako u Zadru arheološkim istraživanjima nisu nađeni određeni ostaci perivoja iz doba Rimskog Carstva, pronađena su dvořišta s bunarima unutar sklopova kuća što upućuje na zaključak o postojanju vrtova. Naime, kuće imućnijih građana u to vrijeme imale su unutrašnje dvorište – atrij u čijem je središtu bio zdenac ili fontana a na rubovima pravilno raspoređeno drveće koje daje hladovinu. Sigurniji podaci o zadarskom njegovanom zelenilu datiraju iz srednjeg vijeka kada je Zadar, za razliku od drugih srednjovjekovnih dalmatinskih gradova, iako opasan zidinama zauzimao mnogo veću površinu, pa kuće nisu bile gusto građene zbog čega su mnoge od njih imale vrtove. Vrtova je bilo i u predgradima naseljenim poljoprivrednim stanovništvtom, a takvo jedno predgrađe (varoš) spominje zadarski pjesnik iz 16. stoljeća Juraj Baraković. Nalazio se na jugoistočnom dijelu Zadra, izvan gradskih zidina da bi bilo porušeno gradnjom gradske utvrde. Iz stvaralaštva drugog zadarskog pjesnika Petra Zoranića može se nešto više saznati o gradskoj vrtnoj umjetnosti toga doba, osobito o uzgoju cvijeća na prozorima gradskih palača i kuća što je bilo često u zbijenim srednjovjekovnim gradovima. Zoranić, međutim, spominje i perivoje primjerice u gradu Ninu.

U doba renesanse gradovi postaju skučeni pa se perivoji javljaju uz ljetnikovce izvan grada. U okolini Zadra sačuvano je nekoliko renesansnih i baroknih ljetnikovaca sada zapuštenih i pretvorenih u povrtnjake, što dovoljno govori o nama samima. Takvih ljetnikovaca najviše ima prekoputa Zadra na Ugljanu i Dugom otoku a osnovne karakteristike njihovih perivoja su simetričnost, bogato oblikovan parter, bogatstvo vodenih motiva i geometrijska raznolikost figura oblikovanih drvećem i grmljem. Renesansni vrtovi potakli su unošenje i upotrebu mnogih egzotičnih biljaka što se zadržalo i u doba baroka kada su vrtovi, iako brojem manji (zbog smanjene gradske površine uzrokovane gradnjom bastiona), bili znatno raskošniji.

Botanički vrt kod Sv. Stošije

Zadar je već godine 1809. formirao mali botanički vrt sigurno najstariji kod nas, a prostirao se pored Crkve Sv. Stošije. Nekoliko godina kasnije, u rujnu 1829. godine, otvoren je prvi javni perivoj koji je na bastionu Grimanu (uz Trg pet bunara) uređio tadašnji zapovjednik garnizona barun Friedrich Welden. Postojeći brežuljak prikladno je iskorišten kao vidikovac a na njegovu je vrhu sagrađen paviljon (u obliku kineske pagode) iz kojeg se pružao lijep pogled na grad, more, otoke i Velebit. U perivoju se nalazila i kavana u maurskom stilu, a u njegovu sjevernom dijelu bila je polukružna niša sa sjedalom u koju su ugrađeni mnogi fragmenti sa zadarskih palača. Ta se građevina smatra začetkom arheološkog muzeja dok bismo za sadržaje u perivoju mogli kazati kako predstavljaju sadašnju težnju pa i nastojanja zadarskih planera i mnogih građana.

Najveći perivoj

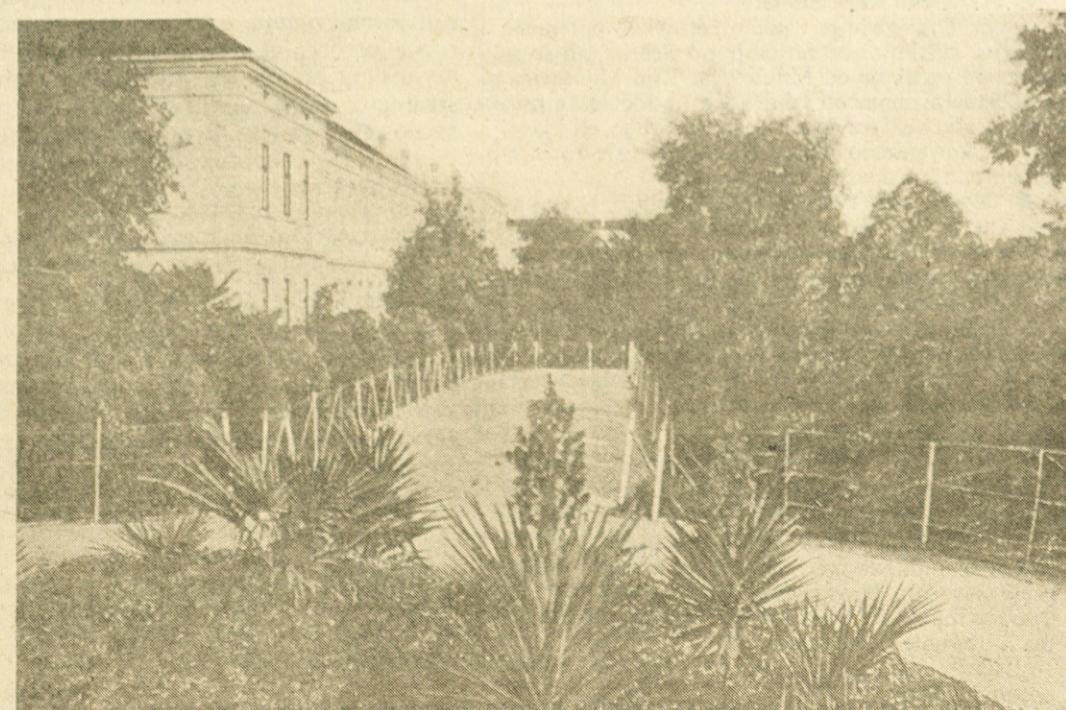
Najveći zadarski perivoj podignut je od 1888. do 1890. godine zaslugom austrijskog namjesnika za Dalmaciju Dragutina Blažekovića (sadašnji Park Vladimira Nazora) koji su građeni, zbog izdvojenosti i okruženosti zidinama, nazvali »Zeleni otok«. U perivoju su uredene staze, postavljene klupe a vojna je cisterna od tada služila za javnu upotrebu. Perivoji su u 19. stoljeću građeni i na Muraju (Lenjinovu šetalištu), no od tadašnja tri parka danas je ostao samo zarasli zeleni kutak koji nikog ne veseli (uz zgradu općinske uprave). I na Trgu tri bunara u to vrijeme uređuje se perivoj baš kao i onaj uz sadašnji Filozofski fakultet, a koncem 19. stoljeća zaslugom Društva za uljepšavanje grada uređuje se uvala Vrulje. Oko potoka je podignut perivoj a iza njega borov gaj, dok je preko potoka izgrađen mostić. Uvala Vrulje od tih je dana postala redovitim okupljalištem Zadrana što ni izdaleka ne odgovara njezinoj današnjoj ulozi. Novija povijest zadarskih vrtova i perivoja bilježi, nakon drugog svjetskog rata, podizanje dvaju perivoja, onog na Obali maršala Tita i parka uz sadašnji Tehnički školski centar, pa dok se Zadar danas može podižti relativno velikim površinama pod zelenilom, njihovom se suvism uredenošću zasigurno ne možemo hvaliti. Uzrok tomu možda jesu činjenica da su danas parkovi izgubili značenje kakvo su imali nekad, do dolaska civilizacijskih dostignuća poput televizije i automobila. No moramo se složiti s gospodom Mirnom Petricoli da bi »unošenjem sadržaja što privlače ljude (kavane, slastičarnice, igrališta za djecu, bočališta) perivoji mogli ponovno postati privlačni i posjećeni kao nekad.« M. K.

Prvi javni perivoj kojeg je uredio Friedrich Welden 1829. godine – današnji Dječji park

Uvala Vrulje koncem prošloga stoljeća

Park Vladimira Nazora, dopisnica iz 1912. godine